

Катерина ШАПОВАЛОВА

доцент кафедри
цивільно-правових дисципліни
ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор філософії в галузі права
<https://orcid.org/0000-0003-4027-7576>

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ (ПІДСУДНОСТІ) ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Питання територіальної юрисдикції (підсудності) регулюється параграфом 3 глави 2 розділу 1 Цивільного процесуального кодексу України [13]. Аналізуючи його норми, можна дійти висновку, що територіальна юрисдикція (підсудність) – це «повноваження» конкретного місцевого суду, який має розглядати цивільну справу по суті як суд першої інстанції, щодо здійснення правосуддя у цивільних справах на конкретній території. Г.М. Устінова-Бойченко та О.М. Скрябін вважають, що під підсудністю (територіальною юрисдикцією) слід розуміти не лише повноваження місцевого суду, визначені процесуальним законом щодо здійснення правосуддя у цивільних справах на певній території, а й безпосередньо склад суду [1].

В умовах війни десятки судів у різних областях України, де ведуться бойові дії, вимушено припинили свою роботу. Так, станом на 04.01.2025 р. від початку повномасштабної збройної агресії російської федерації на територію України 149 приміщень 138 судових установ зазнало пошкоджень різного ступеня аж до повного руйнування та розкрадання майна [1].

Задля забезпечення безперервної роботи судів та розгляду судових справ було прийнято низку нормативно-правових актів, які регулюють питання визначення територіальної юрисдикції (підсудності) цивільних справ під час війни. Зокрема, Верховна Рада України 3 березня 2022 року внесла зміни до частини 7 статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо змінення підсудності судів, а саме: у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, воєнними діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебували на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється [10]. Таким чином, у новій редакції передбачено можливість забезпечення належного функціонування судової системи у випадках виникнення надзвичайних обставин, в тому числі – війни.

Наразі існує вже значна кількість розпоряджень про змінення територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану судів у Харківській, Донецькій, Луганській, Херсонській, Чернігівській, Житомирській, Запорізькій, Київській та інших областях. Наприклад, відповідно до Рішення Вищої ради правосуддя від 19.12.2024 № 3707/0/15-24 з 6 січня 2025 року змінено територіальну підсудність судових справ Дружківського міського суду Донецької області шляхом її визначення Довгинцівському районному суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області [5]; Рішення Вищої ради правосуддя від 21.01.2025 № 96/0/15-25 з 3 лютого 2025 року змінено територіальну підсудність судових справ Мар'їнського районного суду Донецької області шляхом її передачі до Апостолівського районного суду Дніпропетровської області [6].

Водночас є й випадки відновлення підсудності справ деяких судів. Наприклад, Рішенням Вищої ради правосуддя від 18.05.2023 № 493/0/15-23 було відновлено роботу Балаклійського районного суду Харківської області [3], а відповідно – змінено територіальну підсудність судових справ.

Також необхідно звернути увагу на випадки відтермінування початку відновлення роботи судів. Наприклад, у зв'язку із погіршенням безпекової ситуації в регіоні Вища рада правосуддя 31.10.2024 року прийняла рішення № 3197/0/15-24 «Про відтермінування початку відновлення роботи Білозерського районного суду Херсонської області» [4].

Для того щоб визначитися, до якого суду звертатись за захистом своїх прав, можна скористатись інтерактивною мапою територій України, де, у зв'язку з війною, не здійснюється правосуддя судами загальної юрисдикції [2]; переліком судів, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану [7] та переліком судів, територіальну підсудність яких відновлено [8], що періодично публікуються на офіційному сайті Верховного Суду України.

Під час війни гостро постала проблема щодо підсудності цивільних справ за участі внутрішньо переміщених осіб. Якщо особа змушена була покинути своє місце проживання через збройний конфлікт, тимчасову окупацію та стала на облік як внутрішньо переміщена особа, то вона звертається з позовом до суду за місцем такої реєстрації. Прикладом є Постанова Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду України від 24 червня 2024 року у справі № 554/7669/21, в якій зазначено, що положення частини 1 статті 28 Цивільного процесуального кодексу України [13] імперативно встановлюють, що визначення територіальної юрисдикції (підсудності) здійснюється з урахуванням зареєстрованого місця проживання або перебування фізичної особи – позивача. Тому позови, наведені в частині 1 статті 28 Цивільного процесуального кодексу України [13], не можуть пред'являтися за фактичним місцем проживання або перебування позивача, відмінним від зареєстрованого [9].

Проте існують випадки, коли суди передають справу за підсудністю на розгляд іншому суду, аргументуючи це тим, що довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи не належить до переліку документів, до якого вноситься інформація про зареєстроване місце перебування особи, оскільки підтверджує лише факт внутрішнього переміщення особи та взяття її на облік; в довідці про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи йде розмежування зареєстрованого місця проживання та фактичного місця проживання. Прикладом є Ухвала Нетішинського міського суду Хмельницької області від 22.02.2023 року по справі № 679/193/23 [12]. У свою чергу, особи, які не стали на облік як внутрішньо переміщені особи, мають звертатись з позовами до судів, на яких була визначена територіальна підсудність судів, які залишаються в зоні бойових дій чи в окупації. Виняток – встановлення фактів народження, смерті, які відбулись на тимчасово окупованій території. Такі позови, відповідно до частини 1 статті 317 Цивільного процесуального кодексу України, подаються у будь-який місцевий суд загальної юрисдикції на території України [13].

Отже, в умовах воєнного стану визначення територіальної юрисдикції (підсудності) цивільних справ набуває особливого значення та складності. Переміщення судів та наявність великої кількості внутрішньо переміщених осіб, а також активні бойові дії вимагають адаптації правових норм та судової практики до реалій сьогодення. Судова система адаптується, змінюючи територіальну підсудність судів, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях, або в місцях, де здійснюються постійні активні обстріли, використовуючи перенесення справ та відрядження суддів до суду, якому буде передано територіальну підсудність судових справ. Визначення територіальної підсудності в цивільному судочинстві є важливим аспектом забезпечення ефективного правосуддя, застосування норм якого на практиці вимагає ретельного дослідження специфічних обставин кожної справи.

1. Аналітична довідка про пошкоджені та зруйновані приміщення судів внаслідок збройної агресії РФ та їх відновлення станом на 4 січня 2025 року. Офіційний сайт судової влади України: веб-сайт. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/courts_buildings/1731947/ (дата звернення: 31.01.2025).

2. Інтерактивна мапа територій України, де, у зв'язку з війною, не здійснюється правосуддя судами загальної юрисдикції: Офіційний сайт судової влади України: веб-сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/terutor_pidsudnist/ (дата звернення: 31.01.2025).

3. Про відновлення роботи Балаклійського районного суду Харківської області, територіальну підсудність судових справ якого змінено: Рішення Вищої ради правосуддя від 18.05.2023 року № 493/0/15-23. URL: <https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new>.

4. Про відтермінування початку відновлення роботи Білозерського районного суду Херсонської області: Рішення Вищої ради правосуддя від 31.10.2024 № 3197/0/15-24 URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/rizne/3197_31_10_2024.pdf

5. Про зміну територіальної підсудності судових справ Дружківського міського суду

Донецької області, Артемівського міськрайонного суду Донецької області :Рішення Вищої ради правосуддя від 19.12.2024 № 3707/0/15-24 URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/rizne/3707_19_12_2024.pdf.

6. Про зміну територіальної підсудності судових справ Мар'їнського районного суду Донецької області: Рішення Вищої ради правосуддя від 21.01.2025 № 96/0/15-25 URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/rizne/96_21_01_2025.pdf

7. Перелік судів, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану: Офіційний сайт судової влади України: веб-сайт. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/rizne/Zagalna_tablica_sudiv_06_01_2025.pdf (дата звернення: 31.01.2025).

8. Перелік судів, територіальну підсудність яких відновлено: Офіційний сайт судової влади України: веб-сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporyadjennya/07_08_2023_Vidnovleno_pidsudnist.pdf (дата звернення: 31.01.2025).

9. Постанова Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду України від 24 червня 2024 року по справі № 554/7669/21. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120029704>.

10. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1402-19> (дата звернення: 31.01.2025).

11. Устінова-Бойченко Г.М., Скрябін О.М. Особливості визначення територіальної юрисдикції (підсудності) справ під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2023. С. 231-233. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/55.pdf.

12. Ухвала Нетішинського міського суду Хмельницької області від 22.02.2023 року по справі № 679/193/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109124648>.

13. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6039> (дата звернення: 31.01.2025).

Наталія БРАТИШКО

фахівець групи захисту
інтелектуальної власності
відділу організації наукової діяльності
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

<https://orcid.org/0009-0009-5138-0473>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В сучасних умовах глобалізації та інновацій важко уявити економічні відносини без інституту інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність є основою сучасного економічного розвитку кожної країни, а реалізація права особи на вільний розвиток своєї індивідуальності, що виявляється через втілення неповторності свого внутрішнього світу в результатах творчості, є основним і фундаментальним правом людини. Одним із багатьох основоположних завдань держави є забезпечення свободи творчості, гарантування та захист прав, пов'язаних з результатами інтелектуальної та творчої діяльності. З моменту проголошення незалежності в Україні створено відповідну законодавчу базу, яка регулює питання інтелектуальної власності. Ця законодавча база забезпечує власникам можливість безперешкодно реалізовувати свої права та отримувати підтримку від уповноважених у цій сфері державних органів як у повсякденній діяльності, так і під час звернення до суду. Сьогодні в Україні, в умовах особливих обставин, пов'язаних під час дії воєнного стану, дослідження захисту прав інтелектуальної власності є особливо актуальним.

Для забезпечення обороноздатності України, захисту безпеки населення та інтересів держави Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року введено воєнний стан. Відповідно до ч. 3 цього Указу у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості